

De AI Act reguleert risico's — maar wie reguleert afhankelijkheid?

Bas Brinkmann

Dutch Governance Advisory

2026

Een interventie in het debat over digitale afhankelijkheid en bestuurlijke autonomie.

Executive Summary

- De AI Act biedt een noodzakelijk kader voor risicoregulering, maar is geen antwoord op machtsconcentratie in de AI-keten.
- Structurele afhankelijkheid ontstaat wanneer kernprocessen leunen op geconcentreerde cloud-, model- en API-ecosystemen.
- Compliance kan bestaan naast (en soms zelfs bijdragen aan) lock-in; dashboards en monitoring zijn geen exit-strategie.
- Bestuurlijke autonomie vereist expliciete weging van afhankelijkheid: keuzevrijheid, onderhandelingspositie en uitstapbaarheid.
- Een aanvullende bestuursagenda is nodig: afhankelijkheidsmapping, scenario's, kennisborging en toetsbaar besluitvormingsritme.

Kernstelling

De AI Act reguleert risico's in systemen; bestuur moet afhankelijkheid in infrastructuren reguleren.

Voorwoord

Dit paper stelt een ongemakkelijke vraag. Niet of AI risico's creëert — maar wie de machtsstructuren achter AI bestuurt. Terwijl de AI Act risico's classificeert en reguleert, blijft de vraag naar structurele afhankelijkheid van dominante infrastructuren grotendeels impliciet.

Digitale afhankelijkheid is geen technisch neveneffect van innovatie. *Zij* is een bestuurlijke realiteit. Wanneer publieke organisaties hun kernprocessen verankerken in geconcentreerde AI■ecosystemen, verschuift strategische controle: over kosten, toegang, wijzigingsritme en (on)mogelijkheden om uit te stappen.

DGA Papers beoogt het debat te verdiepen door afhankelijkheid te behandelen als bestuursvraagstuk: explicet, toetsbaar en bespreekbaar in de bestuurskamer. Constructief kritisch — gericht op bestuurlijke versterking.

— Bas Brinkmann, Dutch Governance Advisory

Over DGA Papers

DGA Papers is een onafhankelijke publicatiereeks van Dutch Governance Advisory over digitale afhankelijkheid en bestuurlijke autonomie in het AI-tijdperk. De reeks verschijnt maximaal 2–3 keer per jaar en richt zich op bestuurders, toezichthouders en beleidsmakers. Elke editie is een interventie: analytisch, bestuurlijk georiënteerd en publiceerbaar over de tijd.

Wat DGA Papers niet is: een implementatiehandleiding, een vendor-vergelijker of marketingmateriaal. **Wat het wel is:** een denkkader voor bestuurders die autonomie willen behouden zonder innovatie te saboteren.

1. Regulering als beginpunt, niet als eindpunt

De AI Act introduceert een risicogebaseerd kader dat helderheid biedt rond classificatie, transparantie, documentatie en toezicht. Dat is noodzakelijk. Maar risicoregulering adresseert primair het gedrag van systemen en de bescherming van rechten — niet de machtsconcentratie in de keten waarbinnen die systemen ontstaan en functioneren.

Daar ontstaat een spanning: organisaties kunnen ‘goed’ reguleren (policies, risicoregisters, controles) terwijl hun feitelijke afhankelijkheid van een beperkt aantal infrastructuurspelers groeit. Bestuurlijke autonomie kan daardoor afnemen, ondanks toenemende compliance■volwassenheid.

Bestuurlijke toetsvraag:

Kunnen wij aantoonbaar kiezen en uitstappen, of managen wij vooral risico’s binnen een vastgelopen afhankelijkheid?

2. Risico versus afhankelijkheid: twee logica's

Risicoanalyse werkt met kans × impact en zoekt mitigatie. Afhankelijkheidsanalyse onderzoekt macht: wie bepaalt toegang, voorwaarden, prijs, wijzigingsritme, en waar ligt feitelijke controle?

Deze logica's zijn complementair maar niet uitwisselbaar. Een organisatie kan risico's 'onder controle' hebben en toch structureel kwetsbaar zijn door lock-in, concentratie of geopolitieke blootstelling.

Praktisch verschil:

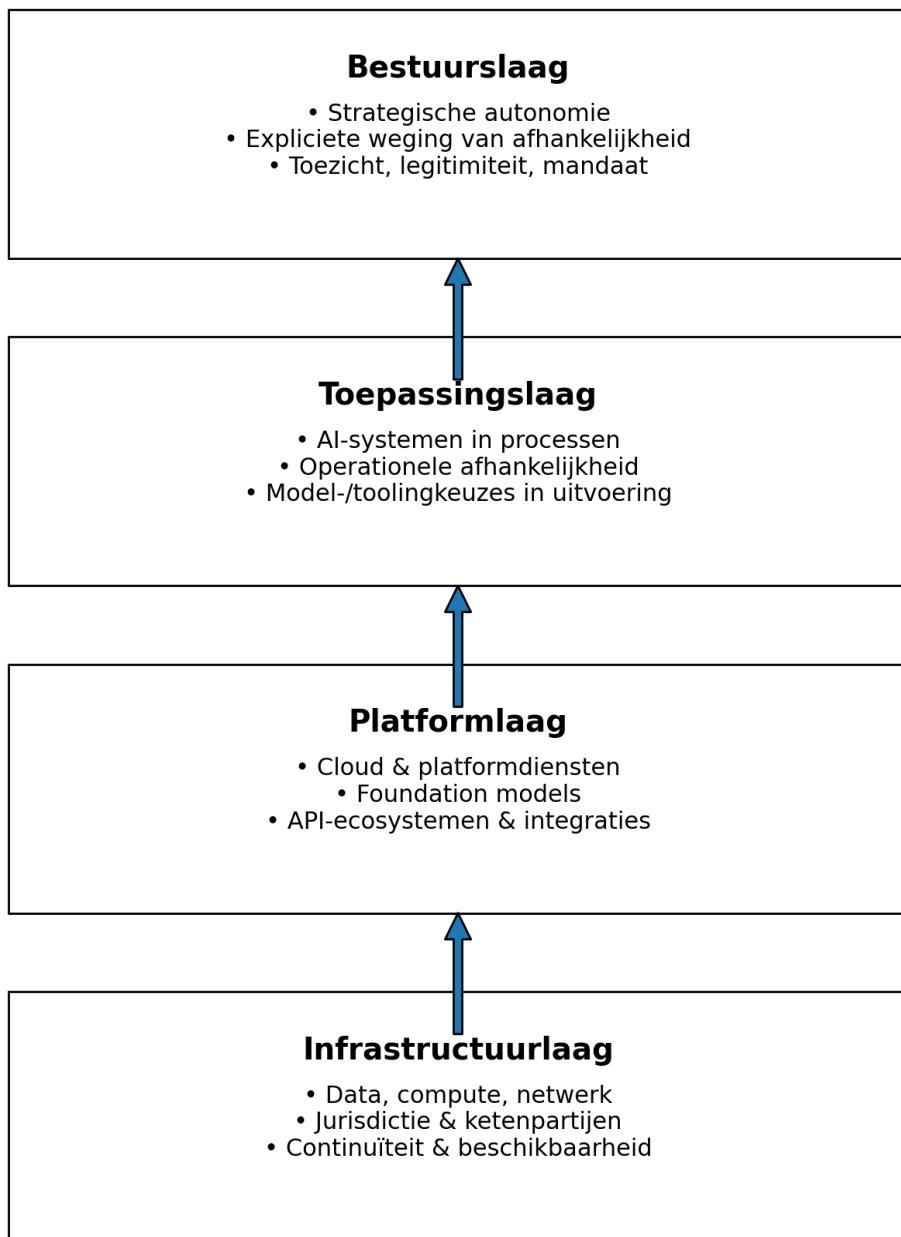
Risico (AI Actuologica)	Afhankelijkheid (bestuurslogica)
Mitigatie, monitoring, audits	Exit-barheid, onderhandelingspositie
Documentatie & compliance	Keuzevrijheid & strategische controle
Systeemgedrag	Ketenmacht

3. Infrastructuur als machtslaag

AI is geen enkelvoudige applicatie. Het is een keten: data → compute → platform → modellen → integraties → processen. Machtsconcentratie ontstaat vaak onder de applicatielaag, in platform- en infrastructuurkeuzes die ‘technisch’ lijken maar bestuurlijk zijn.

Wie de infrastructuur beheert, beïnvloedt: beschikbaarheid, prijs, toegangsvoorwaarden, auditmogelijkheden, en het tempo waarmee veranderingen ‘van buitenaf’ worden doorgevoerd. Dat raakt mandaat en continuïteit.

DGA Afhankelijkheidslagen Model

4. Vendorconcentratie en geopolitiek

Afhankelijkheid heeft een geopolitieke dimensie: jurisdictie, sanctieregimes, extraterritoriale wetgeving, en strategische belangen van leveranciers. Publieke dienstverlening kan hierdoor indirect geraakt worden, zonder dat er een ‘incident’ is binnen de eigen organisatie.

Dit betekent niet dat internationale leveranciers ongeschikt zijn. Het betekent dat bestuurders de blootstelling explicet moeten kunnen duiden: welke afhankelijkheden accepteren we, waarom, en welke alternatieven houden we warm?

Bestuurlijke toetsvragen:

- Welke delen van onze AI■keten vallen onder welke jurisdictie?
- Is vendorconcentratie explicet besproken op bestuurs- en toezichtsagenda?
- Welke overstapkosten accepteren we (tijd, geld, continuïteit)?

5. De illusie van dashboardcontrole

Monitoring, modelcards, logging en audits geven operationeel inzicht. Maar operationele transparantie is niet gelijk aan strategische autonomie. Een organisatie kan uitstekend meten — en toch niet kunnen kiezen.

Het risico is schijncontrole: governance■rituelen die ‘grip’ suggereren terwijl de machtspositie van leveranciers toeneemt. Bestuur heeft een eigen vraagstuk: niet alleen ‘werkt het?’, maar ‘kunnen wij sturen?’

Kernzin

Dashboards meten prestaties. Exit■strategieën meten autonomie.

6. Scenario's die bestuur moet kunnen doorlopen

Afhankelijkheid wordt zichtbaar wanneer omstandigheden veranderen. Onderstaande scenario's zijn niet uitzonderlijk; ze zijn plausibele dynamiek in geconcentreerde ecosystemen. Bestuurlijke voorbereiding is geen paranoïa, maar volwassenheid.

Scenario	Bestuurlijke vraag	Minimale voorbereiding
Prijsverhoging / licensing■wijziging	Welke diensten stoppen we of herprioriteren? Welke diensten blijven in kaart?	Kosten■stress test; alternatieven in kaart
API■beperking / rate limiting	Welke processen vallen stil?	Proceskritikaliteit; fallback■routes
Model/feature■wijziging door leverancier	Wie draagt verantwoordelijkheid voor change■governance; acceptatiecriteria	Change■governance; acceptatiecriteria
Jurisdictie■ of sanctiewijziging	Kunnen we blijven leveren?	Ketenkaart; contractuele opties; data■strategie
Beëindiging productlijn	Hoe snel kunnen we migreren?	Exit■plan; migratie■oefening

7. Bestuurlijke minimumset: van compliance naar autonomie

Naast AI Act-compliance is een aanvullende bestuursagenda nodig. Niet om innovatie te remmen, maar om afhankelijkheid expliciet te maken en bestuurbaar te houden.

- **Afhankelijkheidsmapping:** kaart leveranciers, ketenpartijen, jurisdicities en kritieke integraties.
- **Exit-criteria:** definieer wanneer uitstappen rationeel is (kosten, risico, legitimiteit, continuïteit).
- **Scenario-oefeningen:** doorloop ten minste jaarlijks 2–3 scenario's met bestuur/toezicht.
- **Kennisborging:** minimaliseer 'single points of knowledge'; borg interne expertise en besluitinformatie.
- **Contractuele ruimte:** onderhandel over audit, portabiliteit, wijzigingsmeldingen en beëindiging.
- **Besluitritme:** maak afhankelijkheid een terugkerend agendapunt (niet ad-hoc na incident).

Bestuurlijke reflectievragen

- Is digitale afhankelijkheid binnen onze organisatie expliciet bestuurlijk gewogen, of impliciet geaccepteerd?
- Kunnen wij binnen 12 maanden migreren van kritieke AI■componenten zonder onacceptabele continuïteitsbreuk?
- Welke onderdelen van onze AI■keten zijn geconcentreerd bij één partij (of één ecosysteem)?
- Welk mandaat heeft het bestuur voor ‘stoppen’ of ‘pauzeren’ als afhankelijkheid toeneemt?
- Wat is ons minimale autonomie■niveau dat we willen behouden (en waarom)?

Slotstelling

De vraag is niet of afhankelijkheid bestaat. De vraag is of zij bestuurlijk wordt erkend — en of autonomie een expliciete keuze is in plaats van een toevallig gevolg van gemak.

Bronnen en oriëntatie

Deze lijst is bedoeld als oriëntatie en is niet uitputtend. DGA Papers kiest voor bestuurlijke duiding; juridische en technische vragen altijd contextspecifieke analyse.

- EU AI Act: risicokader, verplichtingen en toezichtstructuur.
- EU■beleid rond digitale autonomie en strategische afhankelijkheden (o.a. Digital Decade, cloud■initiatieven, data■strategie).
- NIST AI Risk Management Framework (RMF) als referentiekader voor risicobeheersing.
- OECD AI Principles en aanbevelingen rond verantwoord AI■gebruik.
- Algemene literatuur rond lock■in, platformmacht en digitale soevereiniteit.

Colofon

DGA Papers – Nr. 1

De AI Act reguleert risico's — maar wie reguleert afhankelijkheid?

Auteur: Bas Brinkmann (Dutch Governance Advisory)

Publicatiejaar: 2026

© 2026 Dutch Governance Advisory

www.dutchgovernanceadvisory.nl

Eerste officiële editie (perfected).